

2723

42 62

„UNIWERSYTET LUDOWY“
IMIENIEM ADAMA MICKIEWICZA

IV
SPRAWOZDANIE

Z DZIAŁALNOŚCI

ODDZIAŁU KRAKOWSKIEGO

ZA ROK ADMINISTRACYJNY
1902/1903



KRAKÓW 1903

NAKŁADEM KRAKOWSKIEGO ODDZIAŁU „UNIWERSYTETU LUDOWEGO“
DRUKIEM WŁADYSŁAWA TEODORCZUKA I SKI W KRAKOWIE

»Wiedzieć — to móżdż!«
(Bacon).

Po raz czwarty zdajemy przed społeczeństwem sprawę z działalności naszego Towarzystwa, którego jedynym celem i zadaniem jest szerzenie światła, zwalczanie ciemnoty; — po raz czwarty podnosimy hasła demokratyzacji wiedzy, chcemy wiedzę tę spopularyzować, uprzystępnąć, w łatwej, prostej formie podać ludowi naszemu zdobycze nowoczesnych badań i dociekań, zapoznać go z umysłowym dorobkiem ludzkości.

Ciemnota była główną przyczyną upadku państwa polskiego. Przez ciemnotę, przez nieświadomość — utraciliśmy niezależny byt polityczny. — Nie mówi się o ludzie, bo ten nie był nawet brany w rachubę, ale panująca szlachta w rękach której spoczywały rządy Rzeczypospolitej w XVII. i XVIII. w. ciemna była, ograniczona, przesądna, nie rozumiała potrzeby reform, nie odczuwała zapowiedzi zbliżającego się upadku. Po strasznym ciosie pierwszego rozbioru — naród szlachecki budzić się począł z długiego odrętwienia, myśleć o naprawie państwowego ustroju i stosunków społecznych, pracować na polu oświaty, reformować szkolnictwo — wyrosło światłe pokolenie co dało nam konstytucję 3-go Maja. — Reformy te jednak przyszły zapóźno, wywołały opór zawzięty, nie zapobiegły upadkowi państwa polskiego. Po wielu rozpaczliwych, bezowocnych walkach dla odzyskania niepodległości — zwołna budziła się i rozwijała świadomość, że tylko w ludzie jest przyszłość nasza, jest życie, jest odrodzenie, że ten bierny a tyle sił ukrytych mieszczący w sobie żywioł poruszyć trzeba, oświecić, uświadomić. Hasła te podniosła emigracja; w ich imię zawiązywano stowarzyszenia, pod ich sztandarem szli emisariusze budzić lud uśpiony i ginęli z wiarą w świętość celów, ku którym dążyli. Umysły bystre, serca szlachetne — widziały jasno, że oświata stanie się drogą, wiodącą naród ku lepszej przyszłości. A ta oświata ludu całego jak i wtedy, tak dotychczas jeszcze wolnym idzie, niezmiernie wolnym krokiem. Rządy zaborcze rozumieją, że gdy te dotąd uśpione miliony poczują wartość swoją i siłę, gdy uświadomią się pod względem praw swych narodowych i społecznych, przyjść musi koniec niewoli naszej. Dla tego też uporczywie gaszą każdą iskrę światła, szerzącego się wśród ludu, który budzić się poczyna do

nowego życia. Wiemy wszyscy, że szkoły w Królestwie i Poznańskim są prowadzone w duchu rządowym i są raczej politycznym narzędziem w ręku rządu, niż rozsądnymi światłami. — W jednej tylko Galicyi wolno nam samym pracować nad oświatą ludową. Zdawałoby się mogło, że społeczeństwo galicyjskie wszystkie siły swoje w tym kierunku natęży, że po 30-stu przeszło latach autonomii rezultaty pracy nad oświatą ludu znaczne być powinny...

Niestety jednak, jakże smutny obraz staje nam przed oczyma. Na 7,317.023 ludności jest wedle ostatniego spisu z końca 1900 r. aż 4,660.416 analfabetów, czyli 63.69% ogółu ludności. Przeszło 1000 gmin wcale szkół nie posiada, gdzieindziej brak odpowiednich budynków szkolnych, wykwalifikowanych nauczycieli, brak wszelkiej pomocy naukowej...

A ci nawet co skończyli szkołę ludową — oddani ciężkiej fizycznej pracy — przy braku odpowiednich środków dalszego kształcenia — często zapominają i tych skąpo nabytych wiadomości.

W całym kraju panuje nędza i ciemnota. Ciemnota dławi nas, ubezwładnia, przygłusza. Jakżeż nam pracę jakąś przedsiębrać dla zdobycia lepszej przyszłości, gdy lud ciemny, nieświadomiony — nie rozumie potrzeb swoich, nie pojmuje własnego położenia... A ciągle jedna, jedyna zdaje się odzywać rada: światło nieść, rozjaśniać mroki, oświatę szerzyć. Każdy, komu przyszłość, sprawiedliwość, dobro narodu na sercu leży — o oświatę dla ludu całego troszczyć się winien. Szerokie to, leżące odłogiem pole dla obywatelskiej pracy, a plon jej bujny będzie i błogosławiony.

Temi to uczuciami ożywiona młodzież lwowska w jubileuszowym roku Mickiewicza — założyła Uniwersytet ludowy im. wieszcza. Instytucja rozwija się w całej Galicyi i drogą publicznych wykładów wiedzę szerzyć pragnie. Cele nasze szerokie, chęci dobre, ale praca postępuje wolno. Wiele może w niej nawet niedostatków, wad, braków — lecz my rozporządzamy bardzo małymi środkami, często więc nie możemy czynić tak jakeśmy zamierzali. Do ogółu też odwołujemy się o poparcie, o jednanie członków Towarzystwa, o pomoc materialną i moralną.

Z chwilą, gdy Uniwersytet ludowy zdolny będzie działalnością swoją ogarnąć kraj cały, gdy słowo żywe trafi pod strzechy wieśniacze — rozprósza się te mroki, co wieków tyle ciężą nad biednym społeczeństwem naszym.

„Wiedzieć — to módz“ mówił angielski myśliciel, mamy siły olbrzymie jest nas 20,000.000 — ale siły te uspięne dotychczas, nieświadome siebie. Wiedza stać się może tą iskrą, co drzemiące potęgi zbudzi do życia, do czynu!

H. W.

I.

Ruch członków.

Krakowski oddział „Uniwersytetu ludowego“ liczył w roku bieżącym 523 członków. Przybyło nowych 111, ubyło 125. Oprócz członków zwyczajnych, posiada Towarzystwo 1 członka założyciela (Tow. „Szkoły ludowej“) i 5 członków wspierających. Stowarzyszenie „Ognisko“ należy nadal do „Uniwersytetu ludowego“ jako członek z wkładką roczną 60 K.

II.

Wydział Krakowskiego Oddziału »Uniwersytetu ludowego«

ukonstytuowany na Walnym Zgromadzeniu dnia 12 czerwca 1902 r. składał się z następujących osób:

Przewodniczący: Odo Bujwid.

Zastępca przewodniczącego: dr. Władysław Kozłowski.

Sekretarka: Kazimiera Bujwidowa.

Skarbnik: ¹⁾ Bronisław Urbanowicz.

Wydział:

1. Dr. Zofia Daszyńska-Golińska.
2. Marcelina Kulikowska.
3. Helena Witkowska.
4. Władysław Teodorczuk.
5. Dr. Julian Gertler.
6. Tadeusz Gałęcki.
7. Wilhelm Feldman.
8. Dr. Henryk Trenkner.

Komisya sprawdzająca:

Zofia Kirkorowa.

Kazimierz Szczepański.

Jan Szurek.

Maryasz Zaruski (zastępca).

Wydział odbył za czas sprawozdawczy 8 posiedzeń, na których zajmował się układaniem programu wykładów w Krakowie, załatwiał sprawy administracyjne, obmyślał sposoby zwiększenia funduszu i t. d. Pracował też w komisjach bibliotecznej i wyda-

¹⁾ W ciągu roku ustąpił z wydziału z powodu choroby skarbnik p. Bronisław Urbanowicz — na miejsce jego powołał wydział uchwałą z dnia 25 lutego b. r. p. Henryka Trenknera, członka wydziału, po jego zaś wyjeździe funkcje skarbnika powierzono p. Helenie Witkowskiej.

wniczej. Biuro Uniwersytetu ludowego mieściło się w roku ub. przy ul. Floryańskiej 43, I. p., płatny sekretarz załatwiał sprawy Krakowskiego Oddziału, komisji wydawniczej i zarządu głównego. Zajęcie sekretarza płatnego polegało na załatwieniu korespondencji, rozsyłaniu klisz do rozmaitych miast, sporządzaniu katalogów klisz i inwentarza oraz na sprzedawaniu biletów w sali wykładowej.

III.

Wykłady w Krakowie.

W roku sprawozdawczym odbyło się w Krakowie 107 wykładów przy udziale 16,190 słuchaczy. Załączona tablica III. podaje tytuły wykładów i ilość słuchaczy, uczęszczających na każdy przedmiot. Wstęp na pojedynczy wykład wynosił 10 hl. bilet miesięczny 1 K, członkowie mieli wstęp wolny. Wykłady odbywały się w sali reductowej starego teatru (róg ulicy Jagiellońskiej i placu Szczepańskiego) w poniedziałki, czwartki po 1 wykładzie od godz 7½ do 8½ wieczorem, w niedzielę i święta zaś po 2 wykłady pierwszy od godziny 5—6 po południu, drugi zaś o zwykłej porze wieczornych wykładów. Największa ilość słuchaczy na 1 wykładzie wynosiła 650 osób, najmniejsza 16, przeciętnie 151. Wykłady ilustrowane były często obrazami świetlnymi oraz demonstracjami naukowymi.

W sprawozdaniu powyższem krakowskiego Oddziału Uniwersytetu ludowego, w porównaniu z zeszłorocznym, — uderzyć może mniejsza liczba słuchaczy uczęszczających na wykłady. Przyczyną tego jest, że w roku bieżącym nie rozporządzaliśmy jak dotychczas amfiteatralną salą b. gimnazjum św. Anny. Musieliśmy wykłady nasze odbywać w dużo mniejszej sali reductowej a nadto ograniczyć ich liczbę do 4-ech tygodniowo, gdyż na tę ilość godzin udzielono nam salę. Wpłynęło to niezmiernie na zmniejszenie frekwencji słuchaczy.

Oprócz wykładów urządziliśmy szereg wieczorków literackich, w których prelegenci charakteryzowali znakomitych autorów, uproszeni zaś artyści odczytywali ich utwory. Wieczorki te były nadzwyczajnie sympatycznie przyjęte przez publiczność naszą tak, że mamy zamiar ponowić je w roku przyszłym.

Oprócz powyższych wykładów odbywały się wykłady po stowarzyszeniach robotniczych, a mianowicie:

W Związku stowarzyszeń robotniczych wykładów	15
W stowarzyszeniu drukarzy „Ognisko“	20
W stowarzyszeniu kolejarzy wykładów	7
W stowarzyszeniu krawców „	9
W stowarzyszeniu kupców i młodzieży handlowej wykładów	4
W stowarzyszeniu robotników „Postęp“ w Podgórzu „	24
Razem wykładów	79

Słuchaczyw na tych wykładach było ogółem 2934 — przeciętnie bywało na 1 wykładzie 42 słuchaczy. Wstęp był na wszystkie wykłady bezpłatny. Słuchaczami na powyższych wykładach była wyłącznie klasa robotnicza. Tabela I. podaje statystykę wykładów, urządzonych przez Oddział krakowski na prowincyi.

IV.

Komisya biblioteczna.

Bibliotekarką była p. Kulikowska Marcelina. W roku sprawozdawczym z biblioteki korzystali tylko uczniowie szkoły wieczornej.

V.

Komisya wydawnicza

w skład której wchodzili pp. Kulikowska Marcelina, dr. Daszyńska-Golińska Zofia i dr. Kozłowski Władysław. W roku sprawozdawczym, przybyła do broszur, wykazanych w zeszłorocznym sprawozdaniu jedna p. t.: „Juliusz Słowacki“ napisał Lambro (nakład 1000 egzemplarzy. Drukowano we Lwowie jako odbitkę z „Promienia“).

DOCHÓD:

Pozostałość z roku 1901/92	20	kor.	77	hal.
Ze sprzedaży broszur	183	„	51 ¹ / ₂	„
Dochód z wieczorków	300	„	—	„
Zapomoga, udzielona przez Zarząd O. K. U. L.	100	„	—	„
Razem	604	kor.	28 ¹ / ₂	hal.

ROZCHÓD:

Zapłacono drukarni Związkowej	428	kor.	24	hal.
Druk broszury „Juliusz Słowacki“	55	„	10	„
Autorom	120	„	—	„
Saldo kasowe z roku 1902/03	—	„	94 ¹ / ₂	„
Razem	604	kor.	28 ¹ / ₂	hal.

VI.

Inwentarz «Uniwersytetu ludowego».

Inwentarz „Uniwersytetu ludowego“ składa się z klisz do obrazów świetlnych, aparatów projekcyjnych przyborów do nauki o elektryczności i wreszcie z drobnych przedmiotów, potrzebnych przy wykładach.

Klisch posiada Oddział Krakowski 892, wartości 1694 kor. 11 hal.				
Przyrządy projekcyjne	655	„	—	„
Przybory do nauki o elektryczności	191	„	—	„
Inne przedmioty	210	„	69	„
100 krzeseł	109	„	60	„
Razem	2860	kor.	40	hal.

Oprócz tego sporządzono we własnym zarządzie 15 obrazków na żelatynie do nauki o akustyce. W zeszłym roku wykazano obrazków na żelatynie 223.

VII.

Budowa domu „Uniwersytetu ludowego” w Krakowie.

Fundusz na własny dom, który zaczęto zbierać w r. 1900 powiększył się w roku bieżącym o kwotę 1320 K 77 hal. Szczegółowe zestawienie funduszków przedstawia się następująco:

DOCHÓD:

Pozostałość z roku przeszłego	2818 kor. 30 hal.
Złożono przez pojedyncze osoby	72 „ 83 „
Dochód z wystawy rzeźb p. Biegasa	317 „ 23 „
Dochód z odczytu p. Brunera w Zakopanem	15 „ — „
Dochód nadzwyczajny	60 „ 01 „
Dar p. Rapaporta	500 „ — „
Z cegiełek i obligacji	345 „ 70 „
Niepobracone przez p. Urbanowicza honorarium za wykład	10 „ — „
Razem	4139 kor. 07 hal.

ROZCHÓD:

Gotówka złożona na książeczkę kasy oszczęd.	3047 kor. 17 hal.
Pożyczka udzielona kasie głównej O. K. U. L. na pokrycie deficytu	1091 „ 90 „
Razem	4139 kor. 09 hal.

Zarząd „Uniwersytetu ludowego” składa na tym miejscu serdeczne podziękowanie Radzie gminnej miasta Krakowa za udzieloną subwencję — oraz tym wszystkim, którzy moralnie i materialnie poparli instytucję naszą. Kończymy wezwaniem do ogółu: w organizacyi siłą. Wspierajmy w s z y s c y instytucję, której celem szerzenie oświaty, łączmy się przy Towarzystwie „Uniwersytetu ludowego” jako jego członkowie — a silni liczebnie podźwigniemy i zrzucimy to brzemień ciemnoty, które dziś jeszcze niestety przyniata ogromną większość naszego społeczeństwa.

Kraków, w czerwcu 1903 r.

W imieniu Zarządu:

KAZ. BUJWIDOWA
sekretarka.

ODO BUJWID
przewodniczący.

SPRAWOZDANIE KASOWE

Towarzystwa «Uniwersytetu ludowego» im. A. Mickiewicza w Krakowie
za czas od 1 maja 1902 do 1 czerwca 1903 roku

Nr.	Przedmiot	Kor.	h.	Nr.	Przedmiot	Kor.	h.
1	Wkładki członków	1243	—	1	Honorarium i dyety prelegentów	1276	—
2	Bilety wstępu na wykłady	828	55	2	Druki i rozlepianie afiszów	464	60
3	Datki nadzwyczajne	277	46	3	Zakupno inwentarza	721	90
4	Z wydawnictw	77	06	4	Opłata Zarządowi głównemu	118	60
5	Subwencya Rady miejskiej miasta Krakowa	500	—	5	Usługa	450	86
6	Z wieczorków	513	66	6	Opał i światło	480	39
7	Pozostałość bieżącego funduszu	340	19	7	Sekretarz	374	—
8	Deficyt*	1091	90	8	Koszta własnych wydawnictw	338	24
9	Zebrano w roku bieżącym na dom	1320	77	9	Zakupno książek do bibliotek i czytelni	23	89
10	Pozostałość z funduszu domu z przeszłego roku	2818	30	10	Czynsz za lokal biura	334	—
				11	Wydutki nadzwyczajne	84	24
				12	Wydutki kancelaryjne	121	22
				13	Urządzenie koncertów, balów i innych przedsięwzięci	27	50
				14	Bieżący fundusz w gotówce	56	38
				15	Fundusz na budowę własn. domu	4139	07
	Razem	9010	89		Razem	9010	89

Za skarbnika: Helena Witkowska.

KOMISYA SPRAWDZAJĄCA:

Kazimierz Szczepański. Maryusz Zaruski. Jan Szurek.

* Deficyt ten pokryto pożyczką z funduszu budowy domu własnego (patrz *odnośne sprawozdanie*). Pożyczka ta zwróconą będzie po otrzymaniu subwencji przez Radę miejską.

I. Statystyka wykładów na prowincyi.

Nr. porz.	Miejscowość	Prelegent	Przedmiot	Ilość wykład.	Ilość słuchaczy
1	Zakopane	Sten	O złych poetach	1	60
2	Oświęcim	Inż. Urbanowicz	Z astronomii	1	105
3	Oświęcim	T. Ulanowski	O niektórych postaciach Żeromskiego	1	80
4	Biała	B. Łódzki	Rok 1863	1	75
5	Gdów	Dr. Junosza-Sulerzyski	Konstytucya 3 maja	1	80
6	Wiśniowa	Dr. Junosza-Sulerzyski	Konstytucya 3 maja	1	50
Razem .				6	450

II. Szkoła wieczorna.

W roku bieżącym Uniwersytet ludowy urządził szkołę wieczorną dla robotników. Zapisali się uczniowie i uczennice 50 wyłącznie ze sfer robotniczych. Lekcje odbywały się w poniedziałek, wtorek i piątek o godzinie 7^{1/2} wieczorem, a w niedzielę od 4 do 5 po południu. Lekcyi odbyło się 19. Uczniów bywało przeciętnie na jednej lekcyi 9. Następujące przedmioty wykładali następujący prelegenci:

p. Kulikowska: Zoologię,	lekcyj 5, słuchaczy 38
p. Jarosz Włodz: Historję polską,	" 6, " 54
p. Gałęcki: Ekonomię polityczną,	" 5, " 43
p. Kwiatek: Literaturę polską,	" 2, " 37.

Oprócz tego odbyła się jedna pogadanka p. Witkowskiej z Historji powszechnej, na której było 7 słuchaczy.

Uczniowie i uczennice szkoły korzystali również z biblioteki Uniw. lud.

Ponieważ jednak liczba uczęszczających na wieczorne kursa stale się zmniejszała — Uniw. ludowy zamknął szkołę.

Wynikałoby z tego sprawozdania, że myśl prowadzenia takiej stałej szkoły okazała się przedwczesną. Przyczyną zaś tego to, że robotnik nasz jest jeszcze tak zapracowany — że nie może poświęcić dla swego kształcenia nawet trochę czasu. Pomimo jednak tej tegorocznej nieudanej próby, o urządzeniu bodaj kilku nawet podobnych szkół wieczornych na przyszłość pomyśleć należy. Jest to może najlepsza droga do popularyzowania wiedzy w kołach robotniczych.

III. Statystyka słuchaczy na wykładach „Uniwersytetu ludowego” w Krakowie.

Nr. porz.	Prelegent	Przedmiot	Ilość wy- kła- dów	Ilość słuchaczy		U W A G I
				Ogółem	Prze- ciętnie	
I. Nauki przyrodnicze.						
1	Doc. St. Tołłoczko	Elektryczność i jej zastosowanie	9	1315	148	
2	Doc. St. Tołłoczko	Fizyczne podstawy muzyki	5	421	84	
3	Doc. L. Bruner	O węglu (Zarys chemii ogólnej i organicznej)	9	440	49	
4	Inż. Ed. Libański	Katastrofy we wszechświecie	2	660	330	
5	Ius. Ed. Libański	Postęp żeglugi powietrznej	2	300	150	
6	Dr. Wład. Gumpłowicz	Teoria Darwina	4	497	124	
II. Historia i geografia.						
7	Jerzy Żuławski	Powstanie narodowe w roku 1863	6	1244	207	
8	Włodz. Jarosz	Historia reformacji	6	540	90	
9	Włodz. Jarosz	Historia demokracji angielskiej w XIX. stuleciu	3	159	53	
10	Dr. Kaz. Nitsch	Polska na Zachodzie	1	150	150	
11	Sempołowska	Historia żydów w Polsce	2	185	92	
12	Ciągliński	Z krain polarnych	2	137	68	
III. Nauki społeczne i polityczne.						
13	Lud. Kulczycki	O narodowości	4	640	160	
14	Dr. J. Gertler	O ciałach prawodawczych w Austrii	1	90	90	
15	Dr. J. Gertler	O władzach sądowych w Austrii	1	65	65	
16	Dr. J. Gertler	O władzach administracyjnych w Austrii	1	46	46	
17	Dr. J. Gertler	O władzach autonomicznych w Austrii	1	16	26	
18	Dr. J. Gertler	O nieznanomości prawa	1	28	28	
19	Dr. Z. Daszyńska- Golińska	O stowarzyszeniach zawodowych w prze- myśle i rolnictwie	4	206	51	
IV. Literatura i sztuka.						
20	W. Feldman	Marya Konopnicka	3	1050	350	
21	W. Feldman	Adam Asnyk	1	280	280	Wieczorek literacki
22	W. Feldman	Ada Negri	1	365	365	Wieczorek literacki
23	G. Zapolska	Wpływ i znaczenie teatru.	1	650	650	
24	T. Ulanowski	O Jacku Malczewskim	1	370	370	
25	Sten	O Żeromskim	1	340	340	Wieczorek literacki
26	Kwiatek	O Gorkim	1	266	266	Wieczorek literacki
27	A. Siedlecki	O Janie Kasprowiczu	1	433	433	Wieczorek literacki
28	T. Gałęcki	O Tolstoju	1	319	319	Wieczorek literacki
29	A. Siedlecki	Polityczne Idee Adama Mickiewicza	2	290	145	
30	Z. Wójcicka	O Henryku Ibsenie	1	306	306	Wieczorek literacki
31	M. Turzyna	O Wyspiańskim	1	430	430	Wieczorek literacki
32	A. Siedlecki	O Dostojewskim	3	480	160	
33	M. Markowska	Maurycy Gosławski, żołnierz poeta	1	140	140	
34	Z. Wojcicka	Dramat polski zeszłej doby	2	205	102	
V. Filozofia.						
35	Dr. Wł. Kozłowski	Socjalizm i indywidualizm jako czyn- niki postępu w dziejach	12	1275	106	
36	W. Feldman	Światopoglądy sławnych artystów i my- ślicieli w XIX. wieku	10	1852	185	
Ogólna suma . . .			107	16190	151	

